

Industrins lönenormering kan och bör reformeras

Lars Calmfors

15/10-2018, Katalys och 6F

Disposition

- Kort historieskrivning
- Motiven för industrins lönenormering
- Hur normeringen har fungerat
- Strukturella förändringar som kan kräva reformer
- Bra och dåliga argument mot reformer
- Möjliga reformer

Kort historieskrivning

- Stark **formell centralisering** från mitten av 1950-talet till mitten av 1970-talet
 - SAF och LO måste ta **samhällsekonomiska hänsyn**
- Gradvis erodering av centraliseringen
 - fler privatanställda tjänstemän och offentliganställda
 - förbundsvisa förhandlingar på SAF-LO-området
 - svaga incitament att ta samhällsekonomiska hänsyn
 - löne-växelkursspiral
- Höga löneökningar trots hög arbetslöshet när konjunkturen vände (svagt) uppåt igen i mitten av 1990-talet
- **Industriavtalet 1997**: självreglering av parterna

Ramverket för industrinormeringen

- Industriavtalet
- Andra förhandlingsordningsavtal
- LOs interna samordning
- Svenskt Näringslivs interna samordning
- Medlingsinstitutet
 - medlarna medverkar inte till avtal över industrimärket

Informell samordning som upprätthålls genom **socialt tryck** och **skambeläggning** av parter som försöker bryta mot lönenormen.

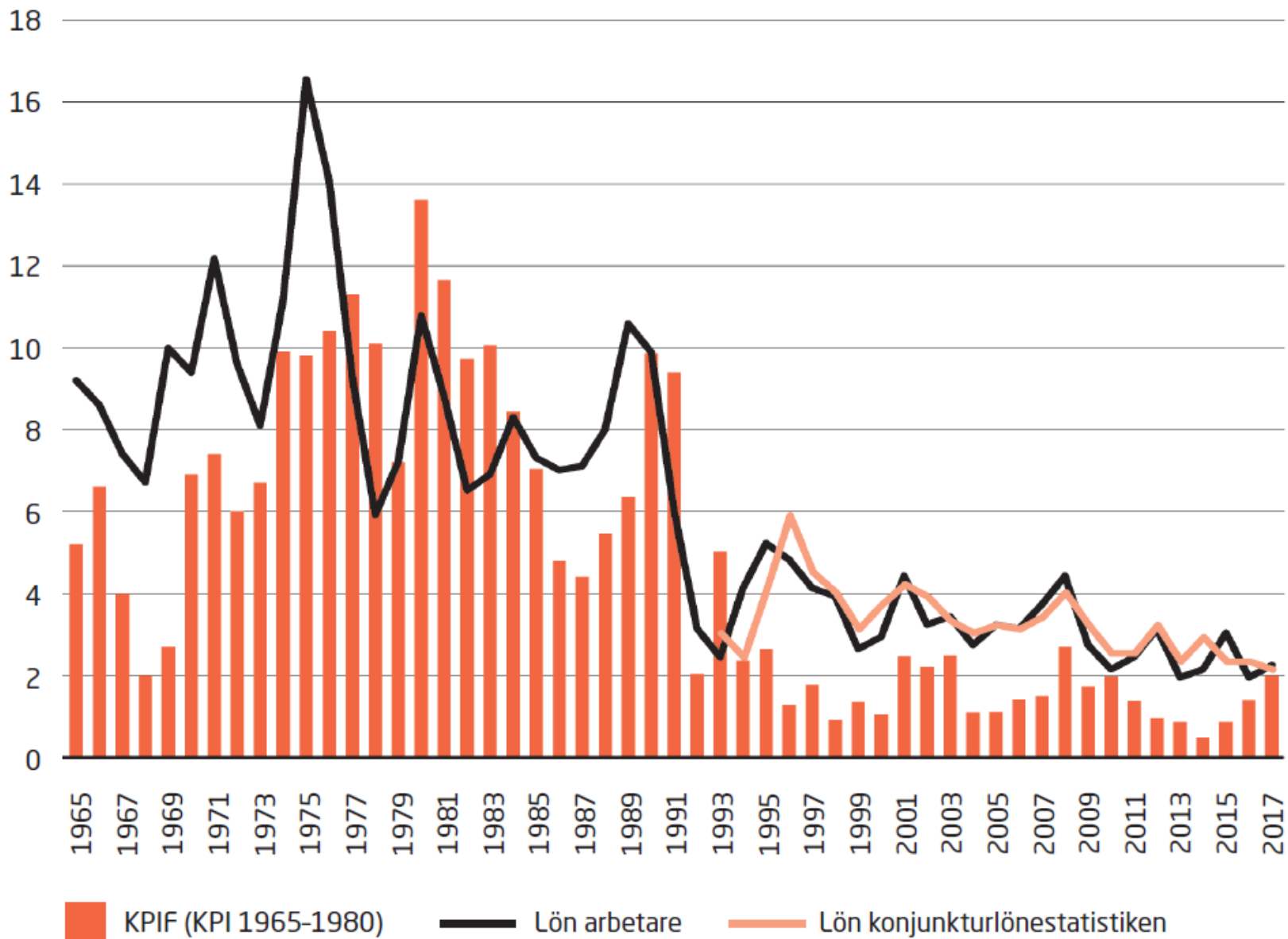
Motiven för att just industrin ska normera

- Industrin är en stor arbetsgivare
 - direkt och indirekt sysselsättning
- Särskilt starka incitament för återhållsamma löneökningar i den internationellt konkurrensutsatta sektorn
 - svårt övervältra löneökningar på priserna
 - ursprungligen resonemang för fast växelkurs
 - ”dubbla incitament” för återhållsamhet med inflationsmål och rörlig växelkurs
 - effekter på vinster och sysselsättning vid oförändrad växelkurs
 - dessutom negativa effekter till följd av starkare krona

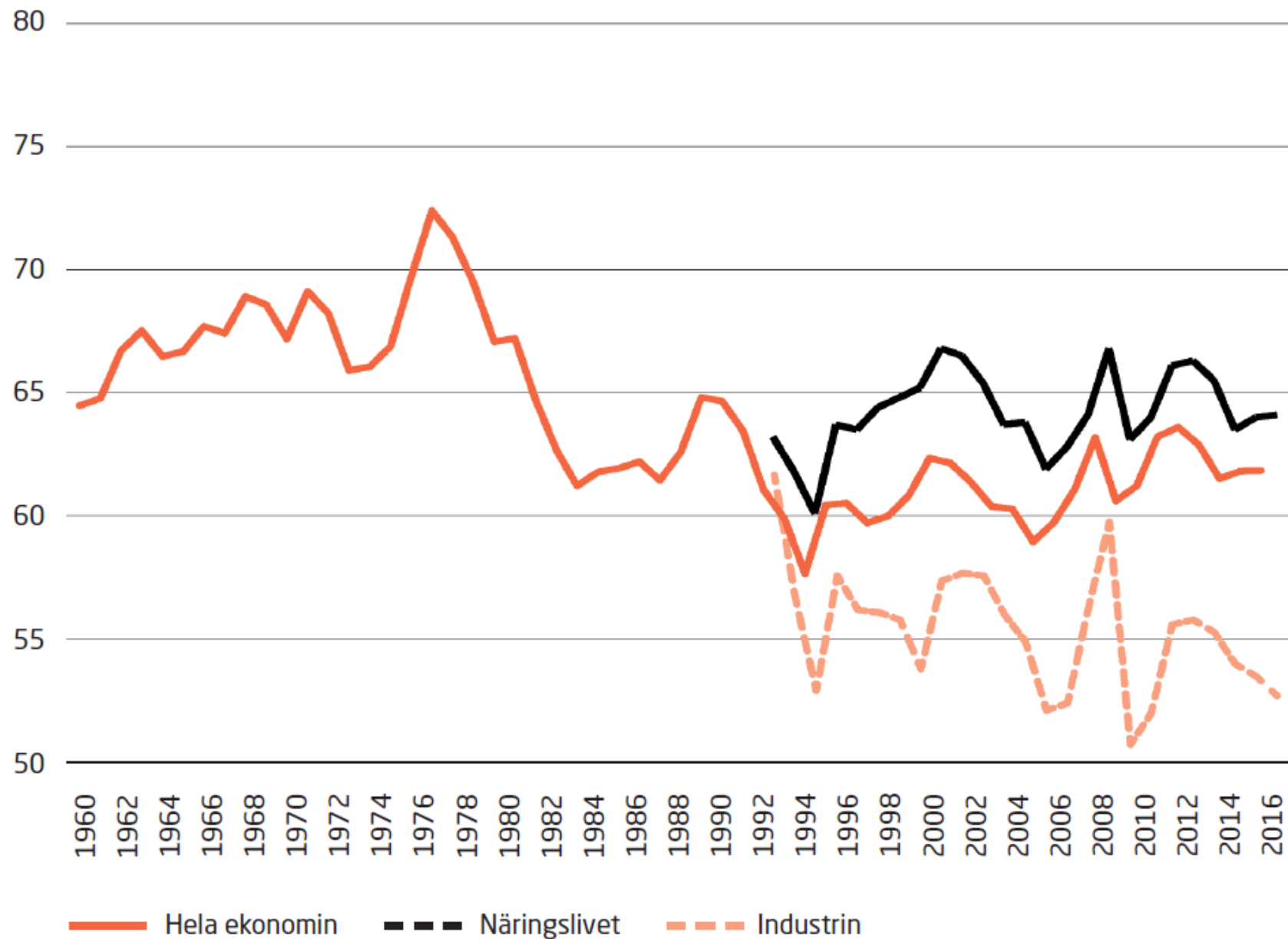
Relativlöner och industrinormeringen

- Svårt ändra relativlöner genom siffersatta avtal
- Inga mekanismer för att ändra relativlöner i ramverket för industrinormeringen
- Men att bidra till en **samhällesekonomiskt effektiv allokering** av arbetskraft är en av lönebildningens huvudfunktioner
- Inga analyser av obalanssituationer på olika delarbetsmarknader i Medlingsinstitutets årsrapporter
- Avtalade relativlöneförändringar mellan avtalsområden mörkas

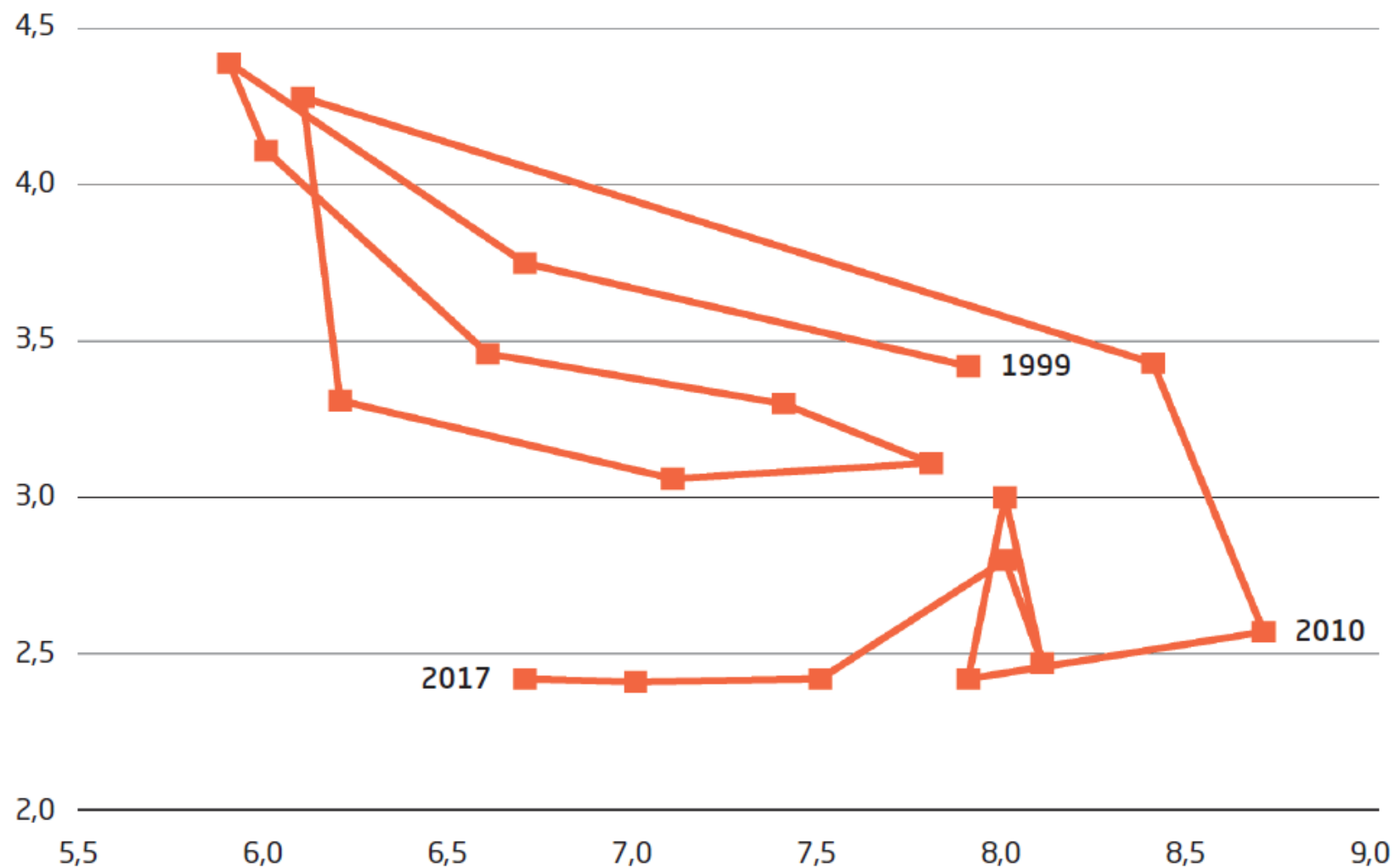
Nominell löneökning och inflation, procent.

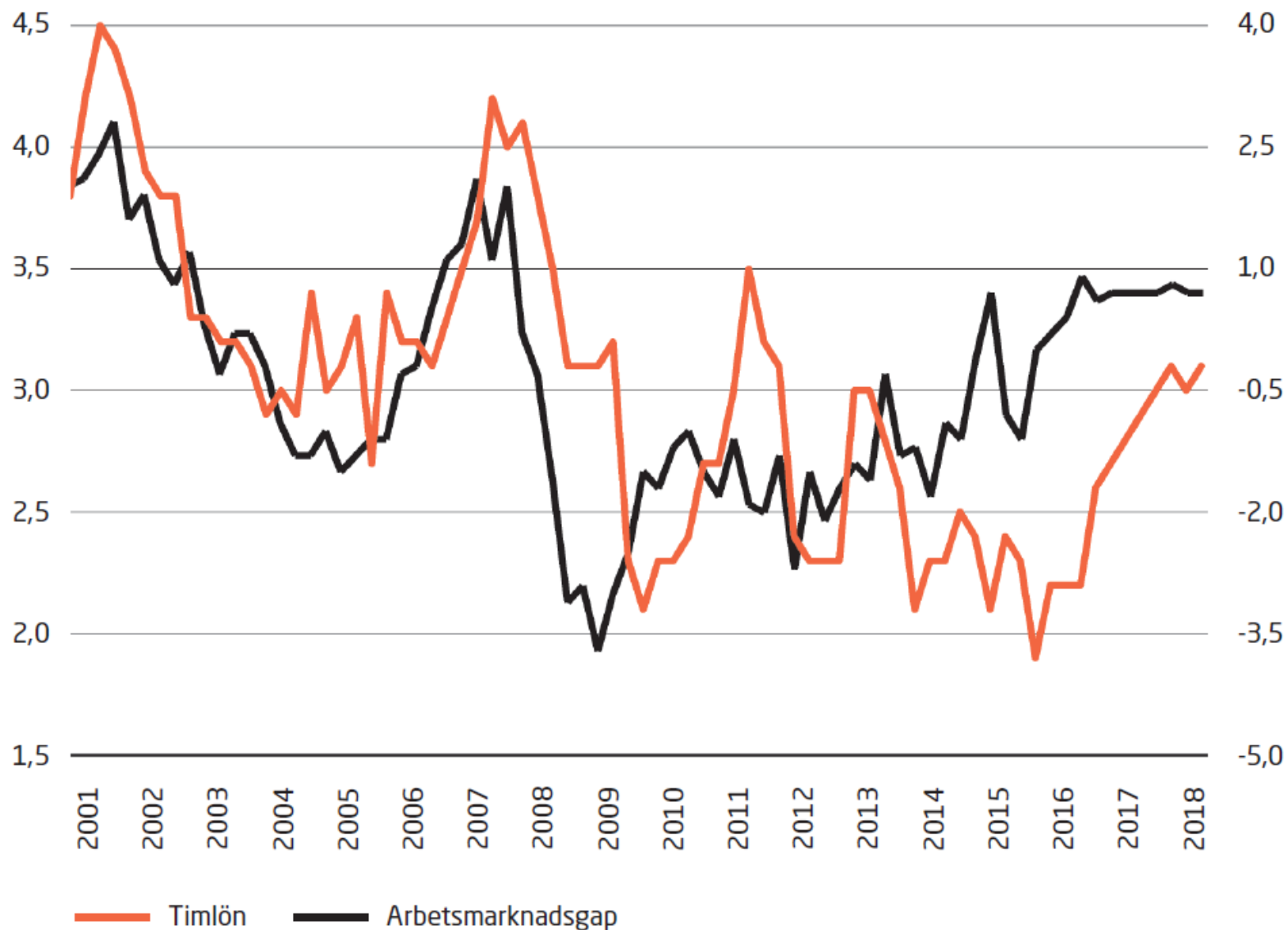
Lönekostnadsandel i hela ekonomin, näringslivet och industrin, procent av förädlingsvärde till faktorpris.

Nominella löneökningar (vertikal axel) och arbetslöshet (horisontell axel), procent.

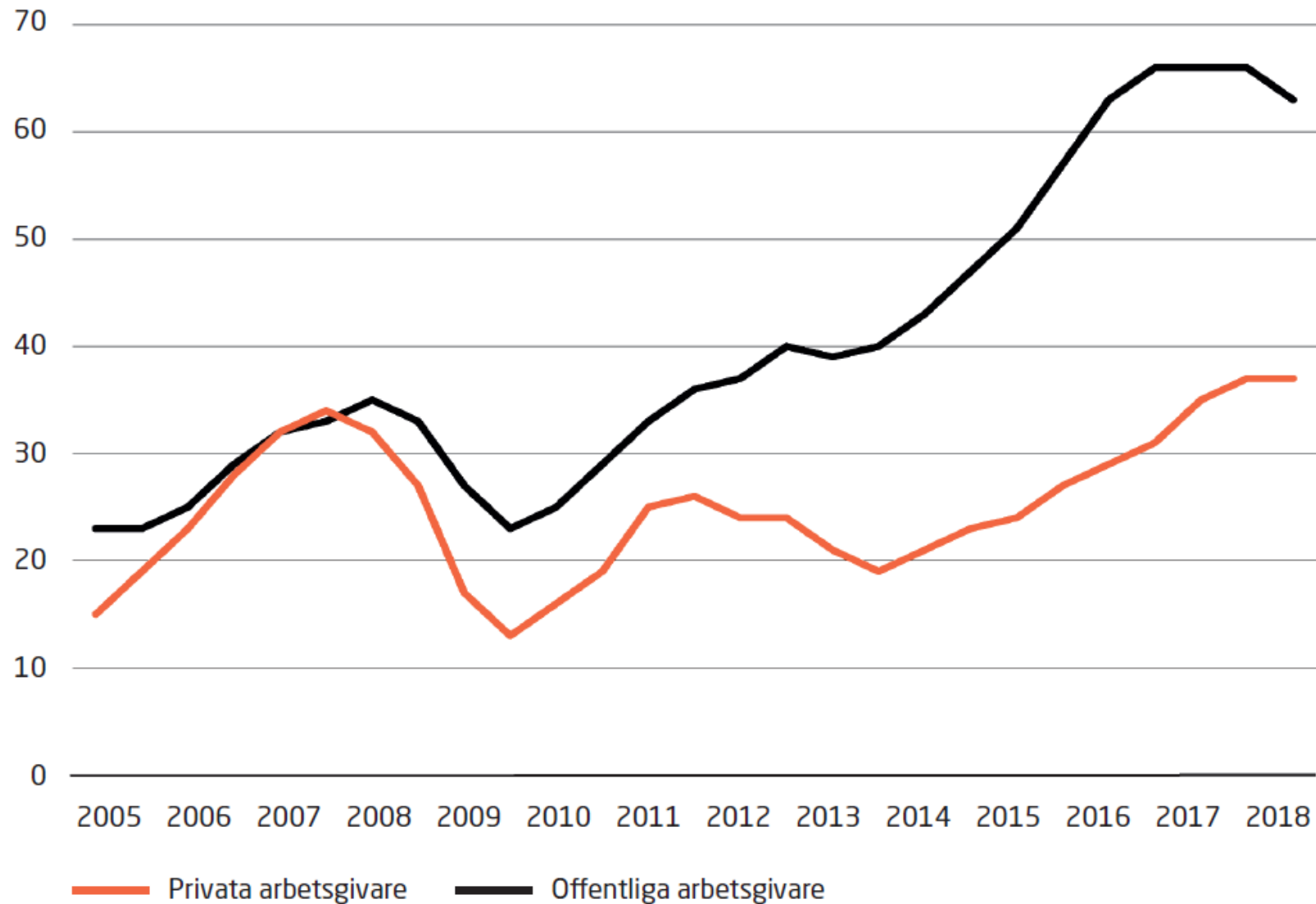
Nominella löneökningar (vänster axel) och arbetsmarknadsgap (höger axel), procent.

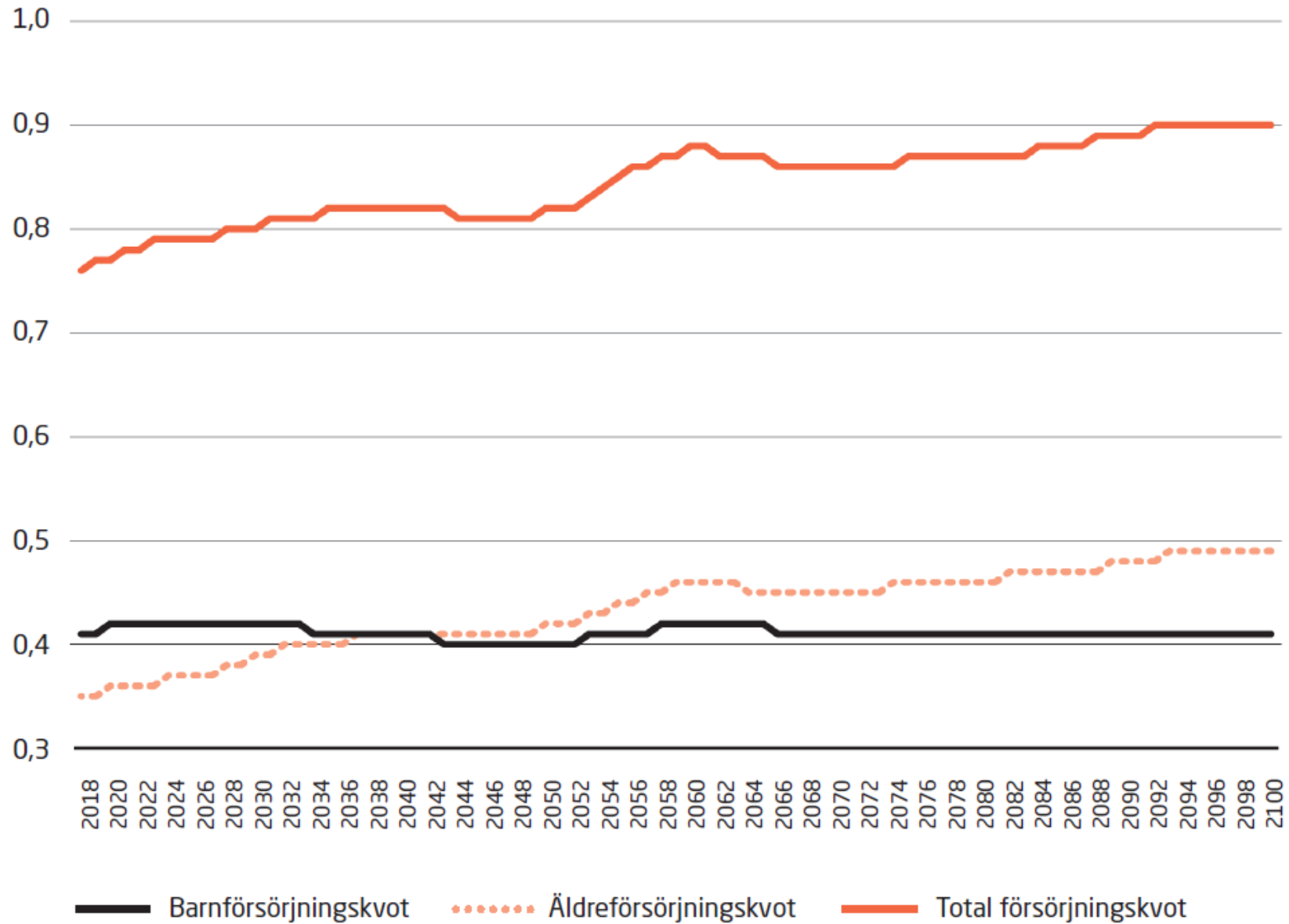
Har löneökningarna blivit för låga?

- Låga löneökningar innebär låg inflation
 - då svårt att uppnå kraftigt negativa realräntor i djupa lågkonjunkturer
- Låga löneökningar och stela relativlöner har bidragit till arbetskraftsbrist
 - särskilt i offentlig sektor
- Evidens för att spridningen i löneökningar har blivit allt mindre
- Industrinormen tycks ha blivit allt mer styrande

Andelen privata respektive offentliga arbetsgivare som uppger brist på arbetskraft, procent.

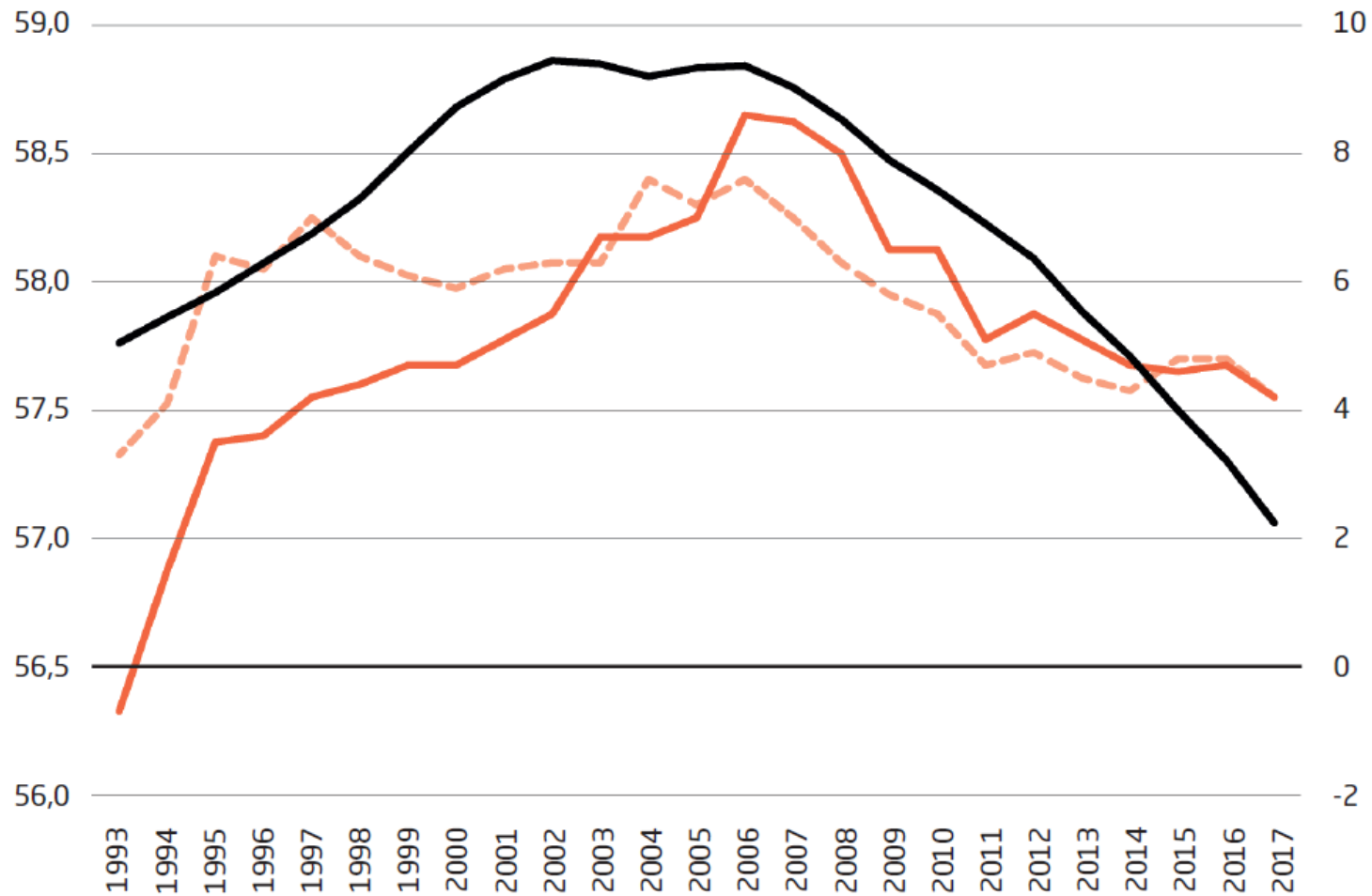
Framtida demografiska försörjningskvoter.

Livscykelhypotesen

- Befolkningens ålderssammansättning är central för sparkvoten
- Det är befolkningen i arbetsför ålder som sparar
 - en mindre andel i arbetsför ålder innebär mindre sparande
- Stor empirisk forskningslitteratur
 - sambandet mellan ålderssammansättning och bytesbalans (ett lands finansiella sparande)
 - bytesbalansen består huvudsakligen av handelsbalansen (export minus import)
 - starkt empiriskt stöd för att en större andel av befolkningen i arbetsför ålder innebär ett större överskott (mindre underskott) i handelsbalansen

Befolkning 20-64 år som andel av total befolkning (vänster axel) respektive bytesbalans- och handelsbalanssaldo som andel av BNP (höger axel), procent.

Befolkning 20-64 år som andel av total befolkning
 Bytesbalans som andel av BNP Handelsbalans som andel av BNP

Konsekvenser av åldrande befolkning för priser och arbetskraftsefterfrågan

- Mindre sparande innebär att mer spenderas
- Ökad efterfrågan på både den internationellt konkurrensutsatta och den hemmamarknadsorienterade sektorns produktion
- Den internationellt konkurrensutsatta sektorn har små möjligheter att höja sina priser
- Men den hemmamarknadsorienterade sektorn kan göra det
- Lönsamt för den hemmamarknadsorienterade sektorn att expandera
- Ökad arbetskraftsefterfrågan från den hemmamarknadsorienterade sektorn
- Åldrande befolkning ökar behovet av vård och äldreomsorg
- Ökad arbetskraftsefterfrågan för att producera offentligt finansierade välfärdstjänster

Scenario 1: Outnyttjat, och tillräckligt stort, effektivt arbetskraftsutbud

- Industrinorm med låga löneökningar innebär att ökad arbetskraftsefterfrågan leder till högre sysselsättning
- Industrinormen fungerar som avsett

Scenario 2: Otillräckligt effektivt arbetskraftsutbud

- Låga löneökningar enligt en låg industrinorm leder till **permanent arbetskraftsbrist** i hemmamarknadsorienterad näringslivssektor och i offentlig sektor
- Samhällsekonomiskt ineffektiv fördelning av arbetskraften
 - arbetskraft blir kvar i internationellt konkurrensutsatt sektor i stället för att flytta dit den gör mest nytta
- Allmänt högre löneökningar bidrar till en samhällsekonomiskt effektiv omfördelning av arbetskraften
- Relativlönehöjningar kan snabba på omställningen

Vilken bild är den riktiga?

- Verkligheten är en blandning av de två bilderna
- Löneökningar enligt en låg industrinorm bidrar till att fler lågkvalificerade kommer i arbete
- Men löneökningar enligt en låg industrinorm accentuerar problemen med arbetskraftsbrist och ineffektiv allokering av mer kvalificerad arbetskraft
- Nödvändigt att göra en avvägning mellan sysselsättnings- och allokeringsspekter
 - personalbrist i välfärdstjänsterna är ett allvarligt problem
 - allmänt låga löneökningar är sannolikt inte särskilt effektivt för att få utsatta grupper i arbete

Invändningar mot analysen

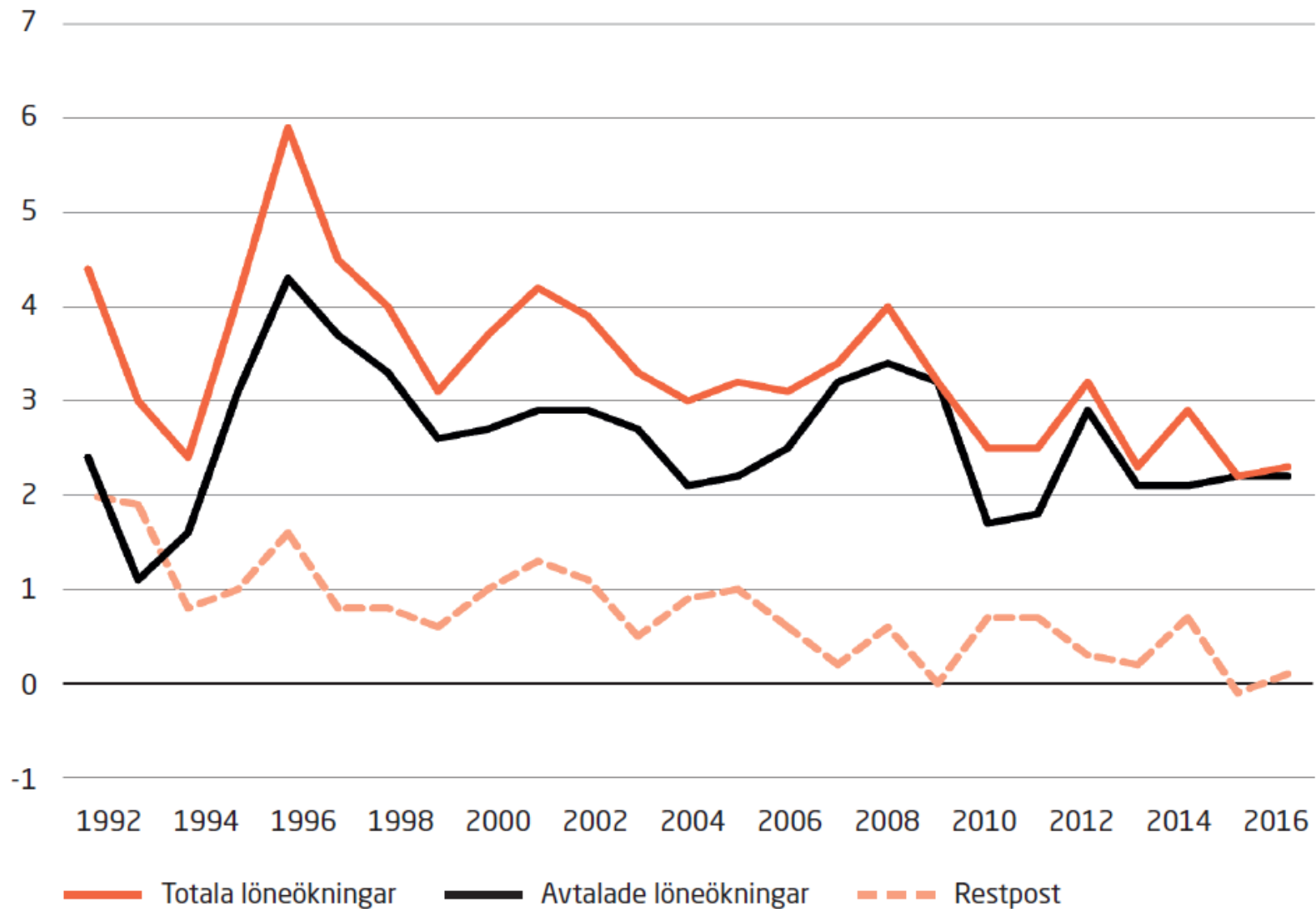
Irrelevanta invändningar

- Alla branscher är utsatta för internationell konkurrens
- Globaliseringen fortsätter och innebär en allt större internationellt konkurrensutsatt sektor
- Vi måste ha en så stor exportsektor som idag för att kunna importera
- En större sysselsättningsandel för offentlig sektor och hemmamarknadsorienterad näringslivssektor sänker levnadsstandarden

Relevanta invändningar

- Löneökningar kommer inte till stånd bara genom centrala avtal utan också genom lokal lönebildning: löneglidning eller sifferlösa avtal
- Det finns stora möjligheter att öka arbetskraftsutbudet

Totala löneökningar, avtalade löneökningar och restpost i näringslivet, procent.

Tabell 2. Möjliga reformer av lönenormeringen.

Parter som bestämmer de löne-kostnadsökningar som de flesta avtal förutsätts följa	Bestämning av riktvärde för löne-kostnadsökningarna	Institutionella förändringar	Trolig effekt på de allmänna lönekostnads-ökningarna	Möjligheter till relativlöne-förändringar genom centralt avtalade löneökningar
Nuvarande industri-parter fortsätter att normera men tar större hänsyn än idag till näringslivsbranscher utanför industrin	Större vikt läggs vid inflationsmåls-modellen i förhållande till konkurrenskrafts-modellen än idag	Ändrade skrivningar i Industriavtalet	Obetydlig; större effekt kräver stort mått av altruism från industri-parternas sida	Ändrade formuleringar om relativlöne-förändringar vid stora obalanser i Industri-avtalet, andra förhand-lingsordningsavtal och Medlingsinstitutets instruktion: obero-ende obalansnämnd tillsatt av parterna ger dem råd
De normerande parterna inkluderar fler parter inom den internationellt konkurrensutsatta sektorn och tar större hänsyn än idag till andra branscher	Större vikt läggs vid inflationsmåls-modellen i förhållande till konkurrenskrafts-modellen än idag	Ändrade skrivningar i Industriavtalet och fler parter ansluter sig till det	Liten; också här kräver större effekt ett stort mått av altruism från industriparternas sida	Ändrade formuleringar om relativlöne-förändringar vid stora obalanser i Industri-avtalet, andra förhand-lingsordningsavtal och Medlingsinstitutets instruktion: obero-ende obalansnämnd tillsatt av parterna ger dem råd
De normerande parterna inkluderar också (några) parter inom hemma-marknadsorienterad näringslivssektor	Inflationsmåls-modellen används	Nytt bredare förhandlings-ordningsavtal innefattande också (några) parter i hemma-marknadsorienterad näringslivssektor	Av betydelse	Ändrade formuleringar om relativlöne-förändringar vid stora obalanser i Industri-avtalet, andra förhand-lingsordningsavtal och Medlingsinstitutets instruktion: obero-ende obalansnämnd tillsatt av parterna ger dem råd

Industriavtalet och relativlönerna

- Enligt Industriavtalet ska parterna i industrin ”verka för att kostnadsmärket inom industrin är den norm inom vilken övriga parter på arbetsmarknaden ska hålla sig”.
- Man borde lägga till att ”avvikelser från industrins märke kan vara önskvärda i svåra obalanssituationer”.
 - avvikelser uppåt vid mycket stor arbetskraftsbrist
 - avvikelser nedåt vid risk för stora friställningar
- **Parterna** skulle kunna tillsätta en oberoende **obalansnämnd**
 - analyser av obalanssituationer
 - (icke formellt bindande) utlåtanden efter hänvändelser från parterna
 - vägledning för Medlingsinstitutet